

Költőpárok, művészpárok a magyar irodalomban

Polcz Alaine és Mészöly Miklós; Szécsi Margit és Nagy László

Dolgozatom címe *Költőpárok, művészpárok a magyar irodalomban*. Első olvasatra azt is hihetnénk, hogy olyan költőkről lesz szó, kik kortársak voltak, esetleg együtt alkottak, vagy életművük nagy hatással volt a másikéra. Mindez igaz az általam választott költő-, illetve művészpárokra is, de őket még valami összeköti, mindezek mellett ugyanis *ők* együtt éltek, végigkísérték egymás életét, jelen voltak a másik felemelő és kevésbé felemelő életszakaszaiban, segítették, vigyázták, inspirálták a másikat, egyengették útját. Házastársak voltak.

Nagy László költészetével foglalkozva merült fel bennem a kérdés, vajon hogyan élhet együtt egy költőházaspár? Milyenek lehetnek a hétköznapiak? Miről beszélgetnek? Tudnak-e másról beszélgetni, mint az irodalom? Vajon mennyire befolyásolják egymás munkáját, előmenetelét, sikereit? Vajon sok művész, költő választ magának azonos hivatású társat?

Költőpárok után kutatva egy új, színes művészvilágba csöppentem. Kiderült, hogy sokkal több művészpár élt/él a mai napig, mint amennyire gondoltam. Van, hogy a férj, van, hogy a feleség a „nagyobb” művész, van, hogy mindketten egyformán elismertek, de ez a fajta új látásmód, miszerint házaspárként tekintünk életükre, életművükre, egy rendkívül izgalmas, sokszor megható, máskor igazán mulattató, de nagyon friss és új képet ad az adott költő(k)ről.

Sok irodalomtanár kéri diákjaitól, hogy költői életrajzokat tanuljanak. Magam is jól emlékszem, ahogy magoltuk: „Babits Mihály, született 1883-ban Szekszárdon, meghalt 1941-ben, Budapesten, felesége Tanner Ilona, művésznevén Török Sophie...” A témával foglalkozva most rákérdeztem csoporttársaimnál, emlékeznek-e arra, ki volt Babits felesége. „Valamilyen T betűs, valami Ilona, nem?” – volt a válasz. De ha Babits Mihály életét, munkásságát tanulmányozva felesége nem csak említés szintjén jelenne meg az órán, hanem előkerülne néhány verse, közös fényképek a költővel, esetleg Babits szerelmes versei, melyek nem túl ismertek a diákok körében, bizonyára jobban emlékeznénk rá, s nem utolsó sorban Babitsról is egy új és meglepő képet kaphatnának diákjaink. Ha szerelmi költészetéről van szó, Babits az utolsók közt van, kinek neve eszünkbe jut, pedig szerelmi lírája bármely más szerelmi költeményiről híres költő munkája mellett is megállja a helyét.

Azt gondolom, diákjaink sokkal könnyebben magukévá teszik az épp tárgyalt életművet, ha az adott író/költő nem csak holmi elérhetetlen művészként lebeg a szemük előtt, hanem látják azt, hogy ő maga is ember volt, valódi emberi problémákkal, valós szerelmi, szülői örömökkal és csalódásokkal. A fényképek, a hanganyagok is segítenek abban, hogy az éppen tárgyalt költeményt tudják kihez kötni. A szerelem, a párkapcsolat, (később a házasság) diákjaink korosztályának egyik legfontosabb, legmeghatározóbb élményei közé tartozik. Az adott költő párjához írt verse

vagy a házaspár egy levélváltása betekintést nyújt diákjainknak magánéletükbe, s mindezzel kézzelfoghatóbbá válhat a tárgyalt költő képe, életműve. Mindezt segítheti, ha diákjainkkal osztálykirándulás vagy délutáni program keretében meglátogatjuk a tárgyalt költő akár szülőházát, lakását vagy esetleg síremlékét. Például Ady Endre és Csinszka lakását a Veres Pálné utcában, vagy Mészöly Miklós síremlékét a Farkasréti temetőben, de ha módunkban áll, miért ne olvashatnánk Szendrey Júlia verseit, naplóját, mikor Petőfi szerelmi lírájáról van szó (s ha lehetőség adódik, nagy élmény osztálykirándulás keretében meglátogatni a máramarosi Koltót és a Teleki-kastélyt, ahol a pár a mézesheteket töltötte.) S vajon a diákok tudják Csokonai Lillájáról, hogy maga is verselgetett? Tudják-e, hogy Weöres Sándor a *Magyar etűdöket* feleségének írta, annyiféle színes tintával, ahányat a boltban venni tudott?

Három óratervet készítettem a témával kapcsolatban, az első Nagy László *Ki viszi át a Szerelmet* című versének elemzése, feldolgozása; a második ennek az órának folytatása, kiegészítése: Nagy László és Szécsi Margit szerelmi líráját dolgozza fel. A harmadik Mészöly Miklós három novelláján keresztül ad betekintést az írópár, Polcz Alaine és Mészöly életébe.

Első óraterv

Nagy László: Ki viszi át a Szerelmet
(12. évfolyam, 90 perc)

- tanítandó anyag: Nagy László: *Ki viszi át a Szerelmet*
- tematikus egység: Nagy László életműve
- az óra típusa: rendhagyó ismeretbővítő óra
- az óra célja: a *Ki viszi át a Szerelmet* című vers megismerése, élményszerű feldolgozása
- előzetes tudás: Az előző, bevezető órán szó volt Nagy László életéről, a történelmi háttérrel, költészetéről általában; az ars poetica fogalma is világos a tanulók számára, előzetes tanulmányok alapján.
- munkaforma: frontális osztálymunka
- módszerek: beszélgetés tanári irányítással, szemléltetés
- eszközök: magnó, hanganyagok, képek, kiosztmányok (versek, idézetek)
- a terem berendezése: hátrátolt padok, előttük a székek félkörben, a táblával szemben, a tábla közepére ki van ragasztva Nagy László kinagyított portréja (1. sz. melléklet)
- felhasznált irodalom:

KOCZKÁS Sándor, *Nagy László küldetése = Égi s földi virágzás tükré. Kortársak Nagy Lászlóról*, szerk. VARGA Béla, Veszprém, Magyar Könyvkiadó, 1985.

DOBÓNÉ BERENCI Margit, *Nagy László tizenkét versének elemzése*, Bp., Tankönyvkiadó, 1989.

GÖRÖMBEI András, *Nagy László költészete*, Bp., Magvető, 1992.

VASY Géza, *Nagy László*, Bp., Balassi, 1995.

Havon delelő szívárvány. In memoriam Nagy László, szerk. GÖRÖMBEI András, Bp., Nap, 2000.

GÖRÖMBEI András, *Ki viszi át a szerelmet = Irodalomtanítás a harmadik évezredben*, szerk. SIPOS Lajos, Bp., Krónika Nova, 2006.

Idő	Az óra menete	Módszerek, munkaformák, eszközök
0–10. perc	Jelentés, elhelyezkedés. A diákok félkörben ülnek a táblával szemben, hogy mindenki jól láthassa a másikat és a táblát is. Sem füzet, sem tankönyv nincs náluk. A tanár velük szemben, a tábla előtt áll. I. Ráhangolódás: A tanár felolvassa a címet: <i>Ki viszi át a Szerelmet</i> Kérdés: - Mit gondoltok, miről szól a vers a cím alapján? Lehetséges válaszok: - a szerelemről, az élet fontos dolgairól... Egy-két vélemény meghallgatása, ezeket az adott diák felírja a táblára a portré mellé, s utána a tanár megkéri a diákokat, hallgassák meg a verset.	Frontális munka, beszélgetés
10–20. perc	II. Új anyagrész – Tanári felolvasás: Nagy László: <i>Ki viszi át a Szerelmet</i> című versét. Megfigyelési szempont: - Az előzetes tippeket figyelembe véve miről szól a vers? Mi a témája? Lehetséges válaszok: - a szerelem fontossága, a költői hivatás feladatai, a költő ars poeticája, az elmúlás (ihleté, halál...) stb. Konklúzió: Nagy László ars poeticája, illetve esetleg szerelmes vers	beszélgetés
20–35. perc	III. A vers elemzése Nagy László ars poeticájaként Olvassátok el a verset újra, magatokban! Megfigyelési szempont: - Milyen a vers hangulata? Minden válaszodat szöveggel igazold! Lehetséges válasz: - szomorú, elkeseredett, kétségbeesett, reményvesztett,	Beszélgetés Szöveggyűjtemény (füzet nem szükséges, óra végén mindenki

	elszánt, szenvedélyes, bátor A tanár itt említi meg a vers születésének időpontját, ill. hogy e beszédes dátum az ötvenes évek által okozott keserves csalódásokat idézi fel. - Milyen szerkezeti egységekre tagolható a vers? Konklúzió: 3 egységre tagolható, az egysoros kérdő, kétsoros kérdő majd felkiáltó mondatok alapján, a kezdő sor megismétlése alapján 1. Létem ha végleg lemerült ki imád tücsök-hegedűt? Lángot ki lehel deres ágra? Ki feszül föl a szivárványra? 2. Lágy hantu mezővé a szikla- csípőket ki öleli sírva? Ki becéz falban megeredt hajakat, verőereket? S dúlt hiteknek kicsoda állít káromkodásból katedrálist? 3. Létem ha végleg lemerült, ki rettentí a keselyűt! S ki viszi át fogában tartva a Szerelmet a túlsó partra! A) Önálló csoport/páros munka: az egységek elemzése különböző idézetek alapján A diákokat beosztjuk csoportokba, s mindegyik csoport kap a maga részéhez különböző segítő idézeteket és kérdéseket, melyeket a tanár papíron a kezükbe ad. Negyed óra áll rendelkezésükre, hogy megbeszéljék a feladatot (1., 2., 3. handout). A terem berendezése: kis csoportokban ülnek a diákok, székeiket egymáshoz közel húzva. B) Megbeszélés:	megkapja a tanár előre elkészített vázlatát)
35–55. perc	A diákokat beosztjuk csoportokba, s mindegyik csoport kap a maga részéhez különböző segítő idézeteket és kérdéseket, melyeket a tanár papíron a kezükbe ad. Negyed óra áll rendelkezésükre, hogy megbeszéljék a feladatot (1., 2., 3. handout). A terem berendezése: kis csoportokban ülnek a diákok, székeiket egymáshoz közel húzva.	Páros vagy kiscsoportos munka (több csoport is dolgozhat egyszerre ugyanazon a témán, ha sok kis csoport alakul)
55–75. perc	1. rész Idézet: „A költő hiszi, hogy hatalma van. Ez eredendő vonás. Történelmünk elején a varázsló költő is volt. Hatalma volt a közösségen, sőt hitte, erőt vesz a természetén. Egy-egy vállalkozás sikerét biztosította, mert	Szöveggyűjtemény és a kiosztott

edzette, előkészítette a közösséget.” (Nagy László) a) „Létem ha végleg lemerült...” Vajon miféle lemerülésre gondol a költő? Válasz: Nem csak a fizikai halálra gondol, hanem a költő lét megszűnésére. b) Vajon mit csodál az, aki „tücsök-hegedűt imád”? Válasz: A tücsök imádata nem csak a természet és az élet apró örömeit jelenti, hanem maga a költészet áhítatos imádatát is. c) A fenti idézet vajon hogyan kapcsolódik a részlethez? (Segítség: Gondoljatok a dér, tűz, lehel szavak jelentéseire.) Milyen feladatot fogalmaz meg mindezzel? Válasz: A láng lehelése deres ágra szinte lehetetlen, ehhez varázslónak kell születni. A költő erre is képesnek tartja magát. Hisz abban, hogy az élet nem fagyott meg végképp, dermedtségéből visszavezethető a teljes értékű létezésbe. (Itt még a tanár elmondhatja, hogy „a dér, dérütött rét, déverés Nagy László lírájának 1963 és 1965 között állandó jelképei, a megcsalatottság, tékozlás költői szimbólumai.” Görömbei András) d) Vajon mit jelent a költői hivatásban a „szivárványra feszülés”? (Segítség: Gondolkodjatok el a szivárvány szimbolikáján, ill. azon, milyen képeket, eseményeket idéz fel bennetek a „feszül” ige!) Válasz: A szivárványra való fölfeszülés a krisztusi szenvedést idézi, ezt kell újraélnie annak, aki a költővel osztozni akar, vállalva a szigorúságot, erkölcsi törvényeket, a teljes élettel járó küzdelmet. Ez az az áldozat, melyet a költő vállal az éltető reményért, amit a szivárvány szimbolizál. (A vízözön után a Bibliában az Úr szivárvánnyal ígérte meg népének, hogy nem lesz többé vízözön). 2.rész: Idézet: „E vers az a modell, amelyet bartókinak szokás nevezni, s amelyben a titáni indulat, a korszerű eszme és a gazdag hagyomány hatalmas összefogása a teljesítmény titka.”¹	handoutok (mindenki kap, és erre jegyzetelhet, lásd melléklet!)
---	--

¹ DOBÓNÉ BERENCSEI Margit, *Nagy László tízenkét versének elemzése*, i. m., 116.

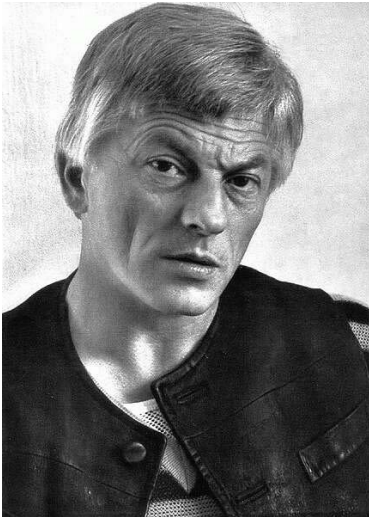
	a) Vajon mit jelent a fenti idézet „bartóki” jelzője? Miért jellemezhető bartókinak a vers?(Segítség: Gondoljatok arra, Bartók Béla mivel foglalkozott, miről volt híres, mi volt egyik legnagyobb érdeme!) Válasz: Nagy László versében a szürrealista képek mellett a paraszti élet elemei is megjelennek. A népköltészetet átéli és szervesen illeszti bele művébe. b) Hogyan jelenik meg a termékenység, az élet szeretete ezekben a verssorokban? Válasz: A „lágú hantú mezők sírva ölelése” a költő görcsös elszántsággal, akarással (ezt jelzi a sírás) próbálja a terméketlen, sivár földet élővé, termékennyé teremteni. (Mindez ugyanakkor a férfi és nő összeolvadó együttlétét is ábrázolja.) A becézés, simogatás pedig az élet szeretetét, gyengédséget sugall. c) Vajon milyen ellentétet fogalmaz meg a költő a következő sorokban: „S dúlt hiteknek kicsoda állít / Káromkodásból katedrálist?” Válasz: A költő a természeti létezés és a társadalmi cselekvés közötti ütközőponton áll. A társadalom szétdúlni próbálja az ember hitét, de sikertelenül, mivel a költő ennek a hitnek állít, ha káromkodásból is, katedrálist. (Vasy Géza) Egy másik értelmezés szerint a költőnek a rettenetet is meg kell énekelnie, felelősséggel, éber lelkiismerettel, maradandóan. Ezért épít káromkodásból katedrálist. Ezért idézi a középkor templomának képét. Azt hirdeti, hogy az ember, amíg él, a jóért való küzdelmet nem adhatja fel. (Dobóné Berencsi Margit) 3.rész Idézet: „Minden igazi versből sugárzik, vibrál a küldetés. Izgat, vagy lázít a jóért, pörlekedik a rosszal és elfogult mindig. Nyugtalanul elégedetlen másokkal és önmagunkkal. Akár komor, akár pajkos, emberit fejez ki folyton. S mert rámutat az embertelenre elkészíti helyét az emberinek” (Koczás Sándor)	
--	--	--

	a) Mi mindent jelképez vajon a keselyű? Milyen feladatot fogalmaz meg itt a költő? Válasz: A keselyű a növekvő veszedelemre figyelmeztet. A ragadozó madár a romlás, a pusztulás jelképe, a halál hírnöke. Mélyebbre nézve, a ragadozók, vagyis a saját hasznukat nézők jelképe is. Megidézi a Prométheusz-történetet is a mitológiából, (Prométheuszt a tűz ellopásáért Zeusz azzal büntette, hogy kikötözte egy sziklához, s egy keselyű minden nap szétmarcangolta a máját, ami másnapra újranőtt), s az ő halhatatlan kínját. A költő szembeszegül az önmagukért élőkkel, készen áll a cselekvésre, a humánus érzésére. b) Mit szimbolizál a Szerelem? S vajon miért van nagybetűvel írva? Tudtok-e régebbi korok költészetéből szerzőt, aki szintén élt ilyen kiemeléssel? Válasz: A szerelem itt mindazt jelenti, ami érték: a szépség, a jószág, a tisztaság és tisztesség. A nagybetűs írás monumentálissá emeli eme értékeket, s erkölcsi parancsá teszi. Más példa erre Csokonai: <i>A Reményhez</i>, stb. c) Milyen költői feladatot fogalmaz meg az utolsó két sor? (Segítség lehet a megadott idézet.) Válasz: Itt a költői képzelet a legősbibb állati ösztönre hivatkozik. A kutyára, aki szájában viszi a kölykét, hogy megmentse, a legreménytelenebb helyzetben is. A költő nem csupán létével, hanem munkájával, művészetével rettentí a keselyűt, s menti át mindazt, amit a szerelem szimbolizál, a túlsó partra. Konklúzió: - Szedjük pontokba, Nagy László mi mindent tart költői feladatának! Megoldás: - az élet apró örömeinek megbecsülése, a költészet szeretete - a holtta váltat felélesztetni, s az ebben való reményért áldozatot hozni - az élet szeretete - az emberi hitének megtartásáért, a jóért való küzdelem	
--	--	--

	- a humánus, az értékek megőrzése, megmentése „A költő kell a társadalomnak. Kell, mert a természet humanizálása s az emberben rejtőző humánus kibontása az ő feladata.[...] Ölelni, katedrális állítani, a Szerelmet átvinni a túlsó partra, a megtermékenyítést (a teremtet), az építést (az alkotást) és az emberi értékek megőrzését-átmentését a jövőnek jelenti.” (Vasy Géza) - Ha most újra megnézzük a verset, látjuk, hogy noha részekre lehet tagolni, mégis nagyon szoros egységet alkot. Melyek azok a tényezők, amik ezt erősítik a versben? Válasz: 1) A „Létem ha végleg lemerült” időhatározói mellékmondat, melyhez a kérdések, felkiáltások grammatikailag kapcsolódnak. Ez a mondat ismétlődésével keretet is ad a költeménynek. 2) A belső szilárdságot a versben megjelenő költői képek adják, amik látszólag önállóak, de valójában tartalmilag és grammatikailag is szorosan kapcsolódnak egymáshoz. 3) A költő nem csak önmagához, mindenkire szól. 4) Az ellentétek - Felfedeztek-e valamiféle ívet, mozgást, perspektíva-váltást? Válasz: Folyamatos lentől felfelé való mozgást érzékelhetünk. Kezdve a lemerült igével, mely a halál metaforája, s így tekintetünket a föld alá viszi, majd következik a tücsök valamivel a föld felszíne fölött. Tekintetünket tovább emeljük a fák ágaihoz, s végül a szívárványos égig tágul a kép. Majd ismét a földön járunk, a lágy hantú mezőkön, majd tekintetünk újra feljebb és feljebb vándorol a falat követve egészen a katedrális csúcsáig. Végül még felkapjuk tekintetünket a felettünk köröző keselyűre, de a vers vége a földön ér véget. Szintén ide lehet sorolni a feszültség növelését, a rövid majd egyre hosszabbá váló kérdéseket, amelyek a vers végére felkiáltásokká válnak. - Mi a hatása ennek a gyakori térsíkváltásnak?	
--	--	--

	- Lehetséges válaszok: 1) Ezzel ad lendületet a versnek! 2) Hozzásegít a mondandó nyomatékosításához, jobb megértéséhez. - Mit gondoltok, miért az utolsó sor vált a vers címévé? - Lehetséges válaszok: 1) A költő a szerelmet tartja mindennél fontosabbnak. 2) A költő a költői hivatásban a legfontosabbnak a humánium, az értékek megőrzését tartja.	
75–85. perc	IV. Levezetés A Republik által feldolgozott zenei változat meghallgatása Kérdés: - Vajon mennyire illik a zene a vershez? - Mit gondoltok, megértették Nagy László mondanivalóját az előadók? Házi feladat: (Az első két kérdés közül választani lehet, mindezt írásban, beadható formában készítsék el.)	Magnó, hanganyag, érzelmi lezárás Kötetlen beszélgetés
85–90. perc	1) A vers otthoni újraolvasása, költői eszközeinek gyűjtése, nyelvének elemzése, (mgh-k, msh-k, szóhasználat stb.) Mindezt írásban, beadható formában készítsék el. 2) Vajon értelmezhető-e a vers szerelmes versként? (Segítség: tanártól kapott illusztráció: Nagy László tollrajza) 3) A tanár megmutatja Nagy László egy rajzát. Megkéri a gyerekeket, hogy mindannyian keressenek egy képet, fotót, verset, dalt, bármit, ami eszükbe jut, mikor ezt a verset olvassák, s a következő órát egy montázs-faliújság összerakásával kezdjük, melynek címe: Ki viszi át a Szerelmet	Frontális munka Tanulói füzet, Nagy László tollrajza (megkapják kiosztva)

1.sz. melléklet

2. sz. melléklet

1. handout – a *Ki viszi át a Szerelmet* első egységének elemzéséhez

Idézet: „A költő hiszi, hogy hatalma van. Ez eredendő vonás. Történelmünk elején a varázsló költő is volt. Hatalma volt a közösségen, sőt hitte, erőt vesz a természetben. Egy-egy vállalkozás sikerét biztosította, mert edzette, előkészítette a közösséget.” (Nagy László)

- a) „Létem ha végleg lemerült” Vajon miféle lemerülésre gondol a költő?
- b) Vajon mit csodál az, aki „tücsök-hegedűt imád”? (Gondoljatok Arany *Családi körére*, Szabó Lőrinc *Tücsökzenéjére*)
- c) A fenti idézet vajon hogyan kapcsolódik a részlethez? (Gondoljatok a dér, tűz, lehel szavak jelentéseire.) Milyen feladatot fogalmaz meg mindezzel?
- d) Vajon mit jelent a költői hivatásban a „szivárványra feszülés”? (Gondolkodjatok el a szivárvány szimbolikáján, illetve azon, milyen képeket, eseményeket idéz fel bennetek a „feszül” ige!)

2. handout – a *Ki viszi át a Szerelmet* második egységének elemzéséhez

Idézet: „E vers az a modell, amelyet bartókinak szokás nevezni, s amelyben a titáni indulat, a korszerű eszme és a gazdag hagyomány hatalmas összefogása a teljesítmény titka.”²

² Uo.

- a) Vajon mit jelent a fenti idézet „bartóki” jelzője? Miért jellemezhető bartókinak a vers?
- (Segítség: Gondoljatok arra, Bartók Béla mivel foglalkozott, miről volt híres, mi volt egyik legnagyobb érdeme!)
- b) Hogyan jelenik meg a termékenység, az élet szeretete ezekben a verssorokban?
- c) Vajon milyen ellentétet fogalmaz meg a költő a következő sorokban:
„S dült hiteknek kicsoda állít / Káromkodásból katedrálist?”

3. handout – a *Ki viszi át a Szerelmet* harmadik egységének elemzéséhez

Idézet: „Minden igazi versből sugárzik, vibrál a küldetés. Izgat, vagy lázít a jóért, pörlekedik a rosszal és elfogult mindig. Nyugtalanul elégedetlen másokkal és önmagunkkal. Akár komor, akár pajkos, emberit fejez ki folyton. S mert rámutat az embertelenre elkészíti helyét az emberinek”³

- a) Mi mindent jelképez vajon a *keselyű*? S mi vele kapcsolatban a költő feladata?
- b) Mit szimbolizál a *Szerelmem*? S vajon miért van nagy betűvel írva?
- c) Milyen költői feladatot fogalmaz meg az utolsó két sor? (Segítség lehet a megadott idézet.)

3. sz. melléklet

Az óra vázlata

Nagy László: *Ki viszi át a Szerelmet* (1964)

Témája: Nagy László ars poéticája

„Létem ha végleg lemerült / ki imád tücsök-hegedűt?” – az élet apró örömeinek megbecsülése, a költészet szeretete

„Lángot ki lehel deres ágra?” – a holtta váltát feléleszteni, s az ebben való reményért áldozatot hozni

„Ki feszül föl a szivárványra?” – az áldozatvállalás értelme

„Lágy hantu mezővé a szikla- / csípőket ki öleli sírva? / Ki becéz falban megeredt / hajakat, verőereket?” – teremtés, az élet szeretete

„S dült hiteknek kicsoda állít / káromkodásból katedrálist?” – az ember hitének megtartásáért, a jóért való küzdelem

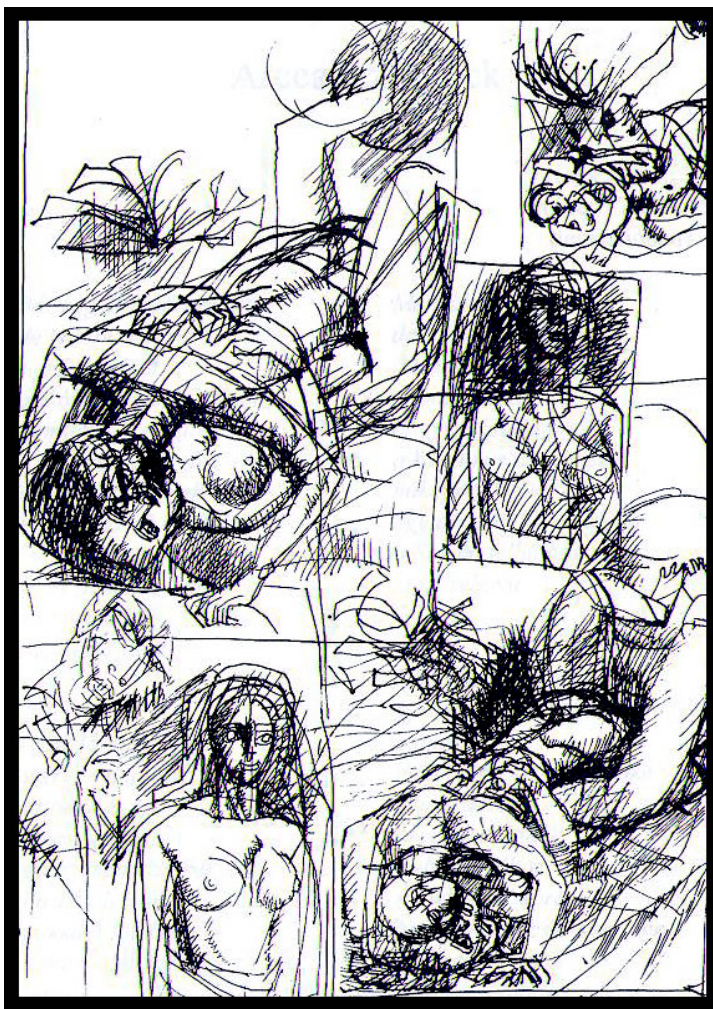
„Létem ha végleg lemerült, / ki rettenti a keselyűt! / S ki viszi át fogában tartva / a Szerelmet a túlsó partra?” – a humánus, az értékek megőrzés, megmentése

A vers egységét biztosító elemek:

- a keretet adó „Létem ha végleg lemerült” időhatározói mellékmondat

³ KOCZKÁS Sándor, *Nagy László küldetése*, i. m., 102.

- a versben megjelenő, grammatikailag és tartalmilag is szorosan összekapcsolódó képek
- a költő mindenkire szól
- az ellentétes képek: létem – lemerült, láng – deres ágra, lány hantú mező – szikla csipő, dúlt hitek – állít, káromkodás-katedrális, rettentí a keselyűt – átvisszi a szerelmet a túlsó partra
- ezt erősíti a költői perspektívakezelés:
 - föld alatt (lemerült) – föld felett (tücsök) – fák ágai (deres ág) – magas ég (szivárvány)
 - föld (mezők) – fal – ég (katedrális csúcsa)
 - fenn az égből (keselyű) – lenn a földön (folyó túlsó partja)

4. sz. melléklet

Nagy László: Illusztrációvázlatok Miguel Hernandez *Ná-szi balál* című verséhez
Tollrajz. 1966

Második óraterv

Nagy László és Szécsi Margit
(12. évfolyam, 90 perc)

„Vértessz bittel, búséggel állig, s akkor én a halálos ágyig beléd fogódzom”
Nagy László: Jártam én koromban, hóban

- az óra anyaga: Nagy László és Szécsi Margit válogatott, egymáshoz vagy egymásról írt versei

- tematikus egység: Nagy László életműve

- az óra típusa: ismeretbővítő óra

- az óra célja: Közelebb kerülni Nagy Lászlóhoz, a költőhöz és férjhez, feleségéhez, feleségéről írt versein, felesége hozzá vagy róla írt versein keresztül. Olyan versek kerülnek tárgyalásra, melyek hol egyszerűbben, hol fennköltebben beszélnek a szerelemről, a párkapcsolatról, ennek örömeiről, nehézségeiről. Az a cél, hogy a diákok, megismerve Nagy László magánéletét, megismerve Szécsi Margitot, a társat, verseiket olvasva azokat saját életükre, érzéseikre, tapasztalataikra vonatkoztassák, s ezáltal egy személyesebb kapcsolat alakulhasson ki Nagy László és akár Szécsi Margit költészetével, szerelmi lírájukon keresztül.

- előzetes tudás, ismeret: Nagy László *Ki viszi át a Szerelmet* című verse

- munkaforma: frontális osztálymunka, csoportmunka

- módszerek: szemléltetés, tanár által irányított beszélgetés, (tanulmányi kirándulás)⁴

- eszközök: hanganyag, képek, versek

- a terem berendezése: padok hátra tolva, diákok körben ülve (ha van rá lehetőség)

- felhasznált irodalom:

Havon delelő szívérvány. In memoriam Nagy László, szerk. GÖRÖMBEI András, Bp., Nap, 2000.

ARDAY Géza, *Egymásra hatva. Nagy László és Szécsi Margit*, Lyukasóra, 2004, 24–25.

NAGY Gáspár, *Emlékezés Nagy László és Szécsi Margit emléktáblájánál*, Hittel, 2004, 39–40.

SZÉCSI Margit, *Vadak jegyében. Összegyűjtött versek*, Bp., Holnap, 2003.

NAGY László, *A seb cédruson. Összegyűjtött versek*, Bp., Magvető, 1995.

DOBÓNÉ BERENCI Margit, *Nagy László tizenkét versének elemzése*, Bp., Tankönyvkiadó, 1989.

KEMÉNY Géza: „A kivirágzott kéz” Ünnepek és szertartások, szerepek és gesztusok Szécsi Margit költészetében, Bp., Püski, 1998.

Az óra az első (Nagy László: *Ki viszi át a Szerelmet*) óra folytatása, de önállóan is megtartható.

⁴ Látogatás Iszkázon, Nagy László szülőházánál, az órát akár ott is meg lehet tartani.

Az idő	Az óra menete	Módszerek, munkaformák, <i>eszközök</i>
0–15. perc	I. Ráhangolódás: Az előző órán kapott házi feladat alapján elkészül a montázs a táblán, melynek címe: <i>Ki viszi át a Szerelmet</i>.⁵ (A montázsban Nagy László tollrajza is szerepel, melyet a tanár a múlt órán segítségül adott a diákoknak (1. sz. melléklet).) A képeken, fotókon kívül a montázsra kerülnek a hozott versek, ill. a zenék, dalok is meghallgatásra kerülhetnek. a) A tanár kezdi a beszélgetést, pár szóban elmondja, miért választotta az adott képet. (Ezt a képet én választottam a vershez. Nagy László tehetséges grafikusművész volt, ezt a foglalkozást akarta eredetileg űzni. Ugyan a kép egy Hernandez-vershez készült, de a tárgyalt költeményhez is tökéletesen társítható. Vizualizálja azt az erotikát, fűtöttséget, szenvedélyt, amit Nagy László e versében megfogalmaz. De természetesen választható más kép, hang, vers is). b) Miután elmondta, kiválaszt egy képet, verset vagy zenét, s megkéri azt, aki a montázsra tette, hogy mondja el miért választotta. A diák elmondja, s ugyanígy felszólít egy következő diákot. (Az osztály létszámától függően végig lehet menni mindenkin, idő szűkében csak pár ember választását hallgatjuk meg, például: jelentkezzen az, aki szeretné elmondani...) Ha a tanár úgy gondolja, fel lehet olvasni a verset újra az óra elején.	Irányított beszélgetés Képek, hanganyag, versek
15–35. perc	II. Az előző órai tananyag felidézése: Ismétlés (Az előző órán Nagy László: <i>Ki viszi át a Szerelmet</i> című versét elemeztük, értelmeztük mint ars poeticát, de:) - Vajon értelmezhető-e a <i>Ki viszi át a Szerelmet</i> című vers szerelmes versként? - Ha igen, miért? - Mik azok az elemek a versben, melyek arra utalnak, hogy ez egy szerelmes vers? (Gondolatok a képekre, ellentétekre!) - Mit gondoltok a vers erotikus töltetéről?	Frontális munka, irányított beszélgetés az előző órai anyagra építve

⁵ Ha önállóan tartjuk az órát, a táblára Nagy László és Szécsi Margit közös képe kerüljön fel (2. sz. melléklet)

	Lehetséges válaszok: -Igen, értelmezhető szerelmes versként is: 1. Létem ha végleg lemerült ki imád tücsök-hegedűt? Lángot ki lehel deres ágra? Ki feszül föl a szivárványra? - a láng jelentheti a szerelmet, a szerelem tüzét, a láng és deres ág ellentét azt a pillanatot, mikor a hideg, elkeseredett (női) szív szerelemre lobban - a szivárványra való felfeszülés jelentheti azt az „édes kint” amit a szerelem okozhat, vagy akár azt a fájdalmat amit a szerelem elvesztése okoz 2. Lágy hantu mezővé a szikla- csípőket ki öleli sírva? Ki becéz falban megeredt Hajakat, verőereket? S dúlt hiteknék kicsoda állít káromkodásból katedrálist? - a lágy hantú mező – szikla csípő ellentét egyértelműen a női testet idézi, azt a pillanatot, amikor a testi szerelemben eggyé olvad férfi és nő, a nő befogadja, elfogadja a férfit - a sírva ölelés szintén a szerelem olykor fájdalmas voltára utalhat, a fájdalmat okozó, sírásra fakasztó szenvedélyre - a falban megeredt hajak, verőerek becézése ugyancsak a női testet idézi fel, már gyengédebb, kevésbé szenvedélyes, inkább meghittebb pillanatokat, mikor a férfi cirógatja, babusgatja a nőt - akár úgy is értelmezhetjük, hogy a fenti négy sor egy férfi és egy nő testi szerelmének eseményét írja le - előkerülhet itt az óra elején már látott tollrajz, mely a férfi és a nő testi szerelmét ábrázolja 3. Létem ha végleg lemerült ki rettent a keselyűt? s ki viszi át fogában tartva a Szerelmet a túlsó partra? - a keselyű rettentése vonatkozhat akár arra, mikor a férfi küzd a szerelemet megrontó démonokkal, s elűzi őket, hogy megvédje azt	
--	---	--

	- a nagybetűs Szerelem hangsúlyozza saját fontosságát, s a túlsó partra átvitel, a megmentés eleme akár összekapcsolódhat az előző sorral, miszerint a férfi küzd, s sikerrel jár, megmenti a szerelmet, a boldogságot, amely az élet legfontosabb eleme (Másféle értelmezések is születhetnek.)	
35–45. perc	- Mit gondoltok, kihez szól a vers? (Itt kiderül, tudnak-e valamit Nagy László magánéletéről.) - Volt-e Nagy Lászlónak múzsája?	
	Tanári közlés: Nagy Lászlóról és Szécsi Margit életéről, egymás költészetére gyakorolt hatásáról, de első sorban a férfi és nő közötti kapcsolaton legyen a hangsúly. Ekkor felkerül a tábla közepére Nagy László és Szécsi Margit közös képe (2. sz. melléklet)⁶	
45–55. perc	Nagy László így ír esküvőjükéről: 1952 augusztus 20-án „feleségül vettem Szécsi Margitot. Rózsás blúzban és ingben esküdtünk. A menyegző egy tányér fehér meggy volt és vörös bor.”	
	Tanári felolvasás: Nagy László 1967-ben írt, feleségéhez szóló levele. (3. sz. melléklet) Ha van rá lehetőség, a diákok is kapjanak a levélből egy-egy példányt.	
	Megfigyelési szempont: Milyen a levél hangvétele?	
	Kérdések:	
	- Milyennek találjátok a levelet?	
	- Mit gondoltok, a levél alapján milyen volt a viszony a költőházaspár között?	
	- Hozzatok példákat a levélből, amelyekre véleményeteket alapozzatok.	
	- Mennyire állná meg a helyét a levél a mai világban? (szóhasználat, kifejezések stb.)	
	- Milyennek találjátok a megszólítást, a bevezetést, befejezést?	
	Lehetséges válasz:	
	A levél alapján a házastársak között kedves, szeretetteljes viszony volt. Nagy László a lehető legfölszabadultabban ír, csapong a témák között, becézgető, kedveskedő szavakkal	A levél a Hítel 7. számában jelent meg 1995-ben.

⁶ Itt említhető meg, hogy a költőpárnak emléktáblát is állítottak egykori lakásuknál, hozzá pár szóban Nagy Gáspár megemlékezéséből is lehet idézni (4. sz. melléklet).

55– 85. perc	van tele a levél, illetve ironikus humorral is. Az elkészítés és megszólítás kifejezetten kedves. - Figyeljétek meg a megszólító, üdvözlő és az elkészítő szavakat! - Ha kedvesetekhez levelet írnátok, hogyan szólítanátok meg? Hasonló módon, vagy másképp? (Házi feladat lehet a levél újraírása, vagy a levélre való felelet „mai nyelven”.) III. Nagy László és Szécsi Margit verseivel való ismerkedés a) Ráhangolódás - Mit gondoltok, milyen lehet egy költőházaspár élete? - Nehezít vagy könnyít az azonos hivatás? Lehetséges válasz: Bizonyára hatottak egymásra, fejlődtek a másik költészete által. Kapcsolatuk, házasságuk, boldogságuk, gyötrelmük természetesen mindkettőjüket megihlette. Számos vers született mindkét költő tollából a másikhoz, a másikról. Ezek közül ismerkedünk meg néhány kiváló verssel. b) Verslánc: Nagy László verseit egy-egy fiú, Szécsi Margit munkáit egy-egy lány olvassa, egymást felváltva, mintegy válaszolva. (Az ideális az lenne, ha mindegyiket más olvasná, de ha nincs annyi vállalkozó, egy-egy fiú s lány felolvasó is lehet.) Fontos a hangos, tagolt, kifejező olvasás, hogy a többiek is minél közelebb kerülhessenek a vershez. Egy-egy vers felolvasása után a megfigyelési szempontok megbeszélésére kerül a sor: - Úgy hallgassátok a verseket, mint szerelmes férfi vagy nő. Amennyire lehet, próbáljátok meg beleélni magatokat a versszituációba, elképzelni azt a helyzetet, lelkiállapotot, amelyben született. - Miután elhangzott a vers gondolkodjatok el az üzenetén. Mit üzen a másik félnek? - Mit üzen számotokra? Az egy versre vonatkozó kérdéseket beszéljük meg. (A cél nem a versek teljes elemzése, csupán a fontosabb	A verseket a diákok handouton
---------------------	---	--------------------------------------

	pontok, képek megragadása, illetve a versekben elrejtett, a versekből előtörő szerelem átélésének kísérlete.) A következő versek kerülnek felolvasásra (idő függvényében kiegészíthető vagy szűkíthető a lista): Nagy László: <i>Jártam én koromban, hóban</i> Jártam én koromban, hóban, húzott az álom. Mást kerestem s mellém te álltál, kardél mellett felnőtt virágszál, sebzett virágom. Húszévem elveszett, s érzem, te lész a vigasz. Mord kültelken, hol a füst szárnyal, szádról szóló harmonikáddal föl-fölvidítasz. Engem a szépség, a vígság csodásan éltet. Érte égek, hogy megmaradjak, bár úgy kelljen szívnom, mint rabnak kócból a mézet. Köröttem kúsza az élet, kúsza a sorsom. Vértezz hittel, hűséggel állig, akkor én a haláloságyig belédfogódzom. Kérdések: - Milyen metafora jelöli a költő kedvesét? Vajon miért? kardél mellett felnőtt virág”, „sebzett virág”: az élet nehézségeivel már fiatalon megküzdött asszonyt jelöli a virágszál megszólításból érződik a költő gyengéd szeretete, hiszen például a népdalokban is virágnak szólítják a kedvest - Mire vonatkozhat a „szájáról szóló harmónika”? Szécsi Margit költészetére, szép vagy a férjéhez szóló verseire vonatkozhat, de akár csak a hétköznapi kedves szavakat is jelentheti, melyekkel a feleség férjébe lelket önt - Milyen ellentéteket fedeztek fel a versben? korom-hó, kardél/seb-virág, elveszett-te lész a vigasz, mord kültelek-harmónikáddal felvidítasz, rab-méz stb. - Milyen hatásuk van ezeknek? erős érzelmi hatásuk van, érezzük, hogy a szerelmes férfi szélsőségek közt, ellentétek közt csapong, s hogy kedvese jelenti neki mind az egyik, mind a másik végletet	megkapják, ha van lehetőség írásvetítővel, vagy interaktív táblán is ki lehet az épp olvasottat vetíteni. A „szerelem képekben” című halmazábrát (5. sz. melléklet) folyamatosan készítjük táblán-füzetben a versek átélésekor.
--	---	---

	Szécsi Margit: <i>A szegény lány álma</i> Jó vagy, te vagy a szegény lány álma: csókolsz, haragszol. Nem vagyok árva. Vasércbe, ragyogóba fagyjon melletted lábom. Akit én szeretek: életem, s halálom. Nincs másom kívüled, te gyermek s dajka, s nincs más, ki jószágod sírva is vallja. Kérdés: - Mi az összefüggés a cím és a vers között? a költőnő versében megfogalmazza az ideális, a megálmodott férfi képét, s azt, hogy beteljesült ez az álom, megtalálta párjában azt, akiről lánykorában álmodott Nagy László: <i>Az én szívem</i> Az én szívem játszik, ingemen átlátszik, másik szívvel tündérekedik hajnalhasadásig. Születtem, felnőttem durva gaz-erdőben, virág vagyok, attól félek: csalán lesz belőlem. Szaporodik évem fényben, égdörgésben, ecetért kell elcserélni minden édességem. Kérdések: - Mit jelent, ha egy szív a másikkal „tündérekedik”? a viszonzott szerelmet jelenti, ill. utalhat csupán a férfi és nő közötti édes évődésre - Vajon mit jelent a kép: „virág vagyok, attól félek: csalán lesz belőlem”?	
--	---	--

	a költő fiatal, szép, boldog (ami a virágra jellemző) s fél, az idő múlásával a keserű, csípős, mások által kevésbé kedvelt csalánra fog hasonlítani (s ettől talán kedvese közzelléte az, ami megmentheti...) Szécsi Margit: <i>Félelmetes szerelem</i> Félelmetes szerelem, öt évig, krumplin kenyéren! Tündöklő márvány-fehéren ültünk, s néztük a mozit. Mámor vállal, magány vall magáénak úgy mint régen. Kőre-karcolt bálványképem, kémlelj rendületlenül. Írjál engem az égre, írjál korhadt kapuk fölé, hogymagamát el ne vétsem: jó volna hazaérni. Te vagy a nappali hold, te vagy minden lehetetlen. Vaskos, mérleges kezében meg-megsüllyed bánatom. Kérdések: - Miért félelmetes ez a szerelem? félelmetesen szép, teljes szerelem - Mit jelent a márvány-fehérség? tisztaságot, ártatlanságot - Miért fontos a költő számára, miért kell az égre, korhadat kapu fölé írni? hogymindig visszatalljon önmagához, önmagához a párja mellett Nagy László: <i>Szerelem emléke</i> Szerelem emléke, viráglámpa tabáni tulipánfa világíts belső éjszakánkba mert szívünk megvakult beborult, elvadult kitörve édes vonzalmából átkozott csillagként csak rombol	
--	--	--

	tördeli párját szeretőjére halált gondol viráglámpa tabáni tulipánfa ragyogd be szívünk éjszakáját! Kérdés: - Milyen metaforákat találtok a versben? szerelem emléke: viráglámpa, tabáni tulipánfa - Mi az oka annak, hogy a költő a szerelem emlékét hívja segítségül? úgy érzi, a nehéz pillanatokban csak azoknak az édes, tiszta emlékeknek a felidézése segíthet Szécsi Margit: <i>Levél Nagy Lászlónak</i> Mind ami volt: a bős macska-hadak, szerelmünk ágya meg a bogáncs-dívány, orcánk a kútban, s a pecsételt járvány, kedvesünk sörénye a kés alatt: mind ami lét volt, lenni megmarad, a csipkefák szerelmi hajzata, fogalmaink: az ember és haza, a sárga ló s a pegazus-fiak - mind ami lét volt: lenni megmarad, csak kiterjed, kikel mint a halikra, a csillogást fájóvá szaporítja: vadállat-fejjé nőnek a kövek, ruhaszáritók: lengő égővek osztják világgá ifjúságodat - mind ami lét volt: lenni megmarad, csak elburjánzik, dolgait leróván. Fehér inged átível Európán. Kérdések: - Gyűjtsétek ki az apró életképeket a versből. - Milyen érzéssel gondol ezekre a költőnő? pozitív emlékként jönnek elő - Mit hangsúlyoz a költőnő a refrénnel? minden ami fontos volt a léthez, az megmaradt, jelen van, nem tűnt el	
--	---	--

	- Vajon mit jelent az utolsó sor? a mindenséget, a halhatatlanságot, a fehér szín itt is a tisztaság jelképe Nagy László: <i>Fagyok jönnek</i> Fagyok jönnek sorban, Fehér hidú gárda Mint a perec roppan, Az esendők válla. Nélküled hol laknék? megborzong a lélek – Hajnaltüzes hajlék a te közelséged. Szemem elől vedd el A tél-hideg tányért, Etess szerelemmel, Hogy ne legyek árnyék. Szerelmünk tűztornját Engedd betetőzőm – Kapcsold ki a szoknyát Az aranycsípődön. Kérdés: - „Nélküled hol laknék?” – kérdezi a költő. Vajon mire vonatkozik a „lakhely”? Fizikai térre vagy valami mélyebb, elvontabb dologra is utalhat? vonatkozhat a konkrét lakhelyre, de arra is, hogy párja nélkül hontalan, egyedül lebegő, anyátlan volna - Milyen színek, érzetek hatják át a verset? hideg, fehér, szürke áll szemben a tűz, a hajnal vörösségével - Mit fejeznek ki? a hideg magányba, melegséget, színt, szenvedélyt, boldogságot visz a kedves Szécsi Margit: <i>Vonzás</i> Nagy Lászlónak Kellesz a kárhozathoz, az üdvösséghez, kellesz hangnak a némák	
--	--	--

	körmenetéhez. Rozzant kocsmai székek, üvegek, képek, részeg seregek - minden megindul érted. Vonzod az éhes létet, lényed a póráz. Üdvösségre ki gondol: szavadra pályáz. Minden égbeli ércső melleden villan, fordul, énekre-lobban félelmes kínban. Ó majd kitűz az ország, kénytelen vállal, bajban elhenceg véled: sajgó virággal. Kérdések: - A vers címe: <i>Vonzás</i>. Vajon miért? a költemény egészéből érezhető a költőnő erős ragaszkodása, vonzódása Nagy Lászlóhoz, az, hogy a férfi jelenti a mindent számára - Milyen képekkel fejezi ki a költőnő azt, mennyire fontos, szükséges életében a költő jelenléte? „kellesz a kárhozathoz, az üdvösséghez, hangnak a némák körmenetéhez” „rozzant kocsmai székek [...] megindul érted”, „minden égbeli ércső melleden villan” Nagy László: <i>Májusi rózsá</i> Elvette tőlem a lángot, szívénél gyermek érik. Járja a bánya-világot, kormos a lába térdig. Fürgén csak két szeme győz a síkon, meredek dombon. Nehézkességével ő a földön lépkedő sólyom. Éjjelek és nappalok jönnek, fajgat s mosolyog, mintha ölében lenne a földnek	
--	---	--

	minden öröme, kínja. Sápadt az asszonyka, már a gyermekért csatáz nyíltan, megveti azt, aki szánja, szóljatok hozzá vígan. Kínjai tornyát sikítva dönti, ha eljön az óra, s akkor világra virít a legszebb májusi rózsza. Kérdések: - Kinek a metaforája a „<i>májusi rózsza</i>”? a költő gyermekének a metaforája - Hogy érti a költő, hogy „<i>elvette tőlem a lángot</i>”? a költő felesége gyermeket vár, s rá koncentrál, a gyermek van a nő számára a középpontban Szécsi Margit: <i>Szerelem</i> Hadd nézzem édes arcodat, a szigorút, a régi-drágát, az elviharzott ifjúság: a nagystílú angyal tanyáját, a cigány-élettől gyötört, a marakodásoktól árvát, hadd nézzem újból arcodat, a szigorút, a régi-drágát. Eladsz-e, elfogyasztol-e? Nem leszünk kevesebbek tőle. Elefánt-csordára elég szívünk volt - marad még belőle. Szent kezedtől se rettegek, de fölséges légy mint az oltár, mert megítélem arcodat, mert ifjúságom társa voltál.	
--	---	--

85–90. perc	IV. Összegzés, levezetés: Az óravázlatot a diákok kézhez kapják. - Ha egy jelzővel kellene jellemeznetek e költőpárt, a köztük lévő kapcsolatot, mi lenne az? (Az osztály meghallgatja Nagy László egyik versét –<i>Az én szívem, Ki viszi át a Szerelmet</i> – a Sebő együttes előadásában.) Házi feladat: Egy oldalas írásbeli összehasonlító verselemzés: Nagy László: <i>Himnusz minden időben</i>, Szécsi Margit: <i>Ballada</i> Elemzési szempontok: - Milyennek ábrázolják kapcsolatukat? - Ady Endre: <i>Héjanász az avaron</i> című versét olvasva felfedeztek valamilyen hasonlóságot az érzésekben?	
----------------	---	--

1. sz. melléklet

Nagy László: Illusztrációvázlatok Miguel Hernandez *Nászi halál* c. verséhez. Tollrajz. 1966

2. sz. melléklet

Zugló, 1966

3. sz. melléklet

Nagy László levele Szécsi Margithoz

Kedves kis Margitka!

Bp., 1967. I. 17.

Nem írtál, gondolom, még fáradt lehetsz. Szeretném, ha jól éreznéd magad ott Magadat – sokat kell aludni, enni, meg a szép ezüst levegőben sétálgatni. Mi csendesen és szorgalmasan töltjük napjainkat. Még eddig, hála istenkének, nem esett semmi bajunk. Persze a múlt héten kétszer kiruccantunk, vagyis én. Udvari doktornál (K.T.) volt pénteken összejövetel, Feriék, Nagy Attiláék (színész) és még néhányan voltak. Szombaton pedig a Fészek volt, amint tudod. Rengeteg közönség. Kati megint csak kitűnő volt. Utána bár, de én nagyon keveset ittam. 2 narancs-dzsuszt – mégis 4 órakor jöttünk haza. Egyébként szegényke voltam a múlt héten. Bundit szombaton hazavitték, jó is volt neki, mert fizikát tanultak a Gyurival. Ma volt (hét-fő) dolgozatírásunk f.-ból. Ma kaptam pénzt postán, az Almanach-verseidért csak 360-at fizettek az átkozottak. Pisti ma este jött és hozott hurkát, kolbászt, húst. Annuska megint megsütött. Annuskával vacsoráztunk és még elvinni is adtam neki. – Holnap megyek a Müller úrhoz, és küldök könyveket Neked. Pénzt is küldök. És írnál levelet, hogy tudjam, mire van szükséged. A múlt héten lefordítottam két bolgár verset a nemzetközi költő-antológiába. Hernandezhez 4 rajzot csinálok. Már sok vázlatot készítettem a napokban, ezzel is kész leszek, és írom a verset nyakra-főre. Lakásügyben még senki nem szólt, pedig már nagyon szeretnék nekik fizetni. Kon-

dorról annyit tudok, hogy a mamájánál van. B. Katival nem sokat társalogtunk, mert egy fekete után elmentek. Bodnárkékkal és Huszárkékkal voltam. Huszárík egy kívül szőrös gubát hoz nekem Nógrádból. Holnap pedig lila és fekete vasfát kapok Cs. Kovács szobrásztól, aki Amerikából hozta. És van egy kedves kis ékszerész-üllőm. A Dési Huberé volt ezüstműves korában. A Szép versekhez megcsináltam a korrektúrádat. És holnap veszünk szemet is. Apuék jól vannak. Több újság nincs. Ha Te ennyit írnál, Aranyosom, az nagyon jó volna. Mondd meg a kis denevérnek, hogy üdvözlöm, és a patakunk is. Kiváltképpen örvendének, ha a mesebeli nyúllal találkozna – őt pedig pusziltatom. A hírek szerint Illyés kirámolta az egész társaságot. Még a macskát is kitagadta. Ha tudta volna, nem cselekszik a saját zsenialitása ellen. A versek bizonyára megsínylik. Hát most nagyon kíváncsi vagyok. Most majd az egerek raknak pontokat a kéziratára, többet, mint kéne. Már nagyon álmos vagyok, lefekszem. Azt mondta a rádió, hogy jön a hideg bácsi megint, holnap 15 fok lesz. – Ma délelőtt voltam a pénzjegynyomdában, a próbanyomat elég jó (Kötéltáncos). Márc. 10-re nyomják ki a rézkarcokat. Korrektúrád nemsokára lesz. Majd nekem küldd vissza. Most megyek a Müller úrhoz. Hideg van. Az új arany kis bundádban sétálgass. Én szeretném, ha hamarosan írnál. És gondolj reám szeretettel, mint ahogy én is Rád. Nagyon sok puszit küld Bundi is. A héten ő is ír neked. Csókollak: L.

4. sz. melléklet

Inkarnáció bronzban

„Tegnap este az újhódat láttam a budai hegyek fölött, ragyogó és karcsú bölcső, tán megszületik benne a tél.” Illik ez az adventi, karácsonyi természeti kép a két szuverén, saját világát kényesen őrző és folytonosan megújuló poétához, akik egymás lélegzetében emberi, szinte népmesei szép csodájában bátran és méltósággal éltek.”

(Nagy Gáspár)⁷

⁷ Hítel, 2004/1, 40.

5. sz. melléklet

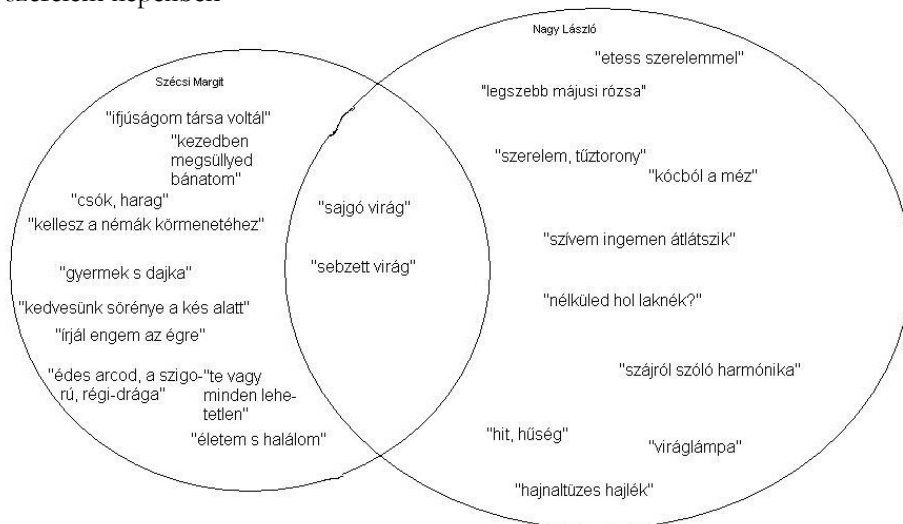
Óravázlat

Szécsi Margit és Nagy László

„Csoda, hogy elfér ide, albérleti pici szobába,
fogaid villáma, táncoló sávós hajad,
fullasztó gyönyöröm! Forró vagy, akár a szél!”

(Nagy László: *A forró szél imádata*)

A szerelem képekben

Harmadik óraterv

Vendégségben Mészöly Miklósnál és Polcz Alaine-nél
(12. évfolyam, 90 perc)

- az óra anyaga: Mészöly Miklós: *Tragédia*, *Teréz krónikája*, *Szárnyas lovak*
- tematikus egység: Mészöly Miklós életműve
- az óra típusa: ismeretbővítő óra
- az óra célja: Közelebb kerülni Mészöly írói világához, az író ÉS férj világához, olyan novelláinak elemzésén keresztül, melyeket életrajzi események, felesége, Polcz Alaine ihletett, ill. melyek a szerelemmel foglalkoznak. Cél, hogy a diákok az íróban ne csupán a művészt lássák meg, hanem azt is, hogy amellett, ő ember, férfi, szerető is, ugyanolyan örömeikkel és bánatokkal, mint ők maguk (ti. a diákok), csak egy olyan plusz talentummal rendelkezik, hogy ha ő örömet, bánatát közvetlenül vagy közvetetten papírra vetette, azt szépirodalomnak hívhatjuk. Ennek az irodalomnak a megismerése a cél.⁸
- előzetes tudás: Mészöly Miklósról általánosságban, irodalomtörténeti jelentőségéről volt szó az előző órán, az osztály a tárgyalandó novellákat (*Tragédia*, *Teréz krónikája*) elolvasta az órára.
- munkaforma: frontális osztálymunka, csoportmunka
- módszerek: tanulmányi kirándulás, szemléltetés, irányított beszélgetés
- eszközök: képek, szövegek
- helyszín: Szekszárd, Mészöly Miklós Emlékmúzeum (Ha nincs rá lehetőség, osztályterem, táblán Kovács Ildikó festménye a házaspárról /1.sz. melléklet/)
- felhasznált irodalom:
FOGARASSY Miklós, *Mészöly Miklós és Polcz Alaine. Irodalmi kettősportré*, Új Dunatáj, 2008/1 = http://www.polczalaine.hu/index_elemei/Page3357.htm [2011. június 5.]
Magasiskola. In memoriam Mészöly Miklós, szerk. FOGARASSY Miklós, Bp., Nap, 2004.
Hang – Kép – Írás. Mészöly Miklós, szerk. AMBRUS Lajos, PRÁGAI Tamás, Bp., Napkút, 2006.
Alaine, szerk. BARANYI László, Pécs, Jelenkor, 2007.

⁸ Az óraterv témájának választott három novella (*Teréz krónikája*, *Tragédia*, *Szárnyas lovak*) mellett vagy helyett más mű is választható, ha Mészöly Miklós és Polcz Alaine munkásságát, egymásra tett hatását szeretnénk megismertetni a diákokkal, vagy csupán közös életükbe szeretnénk kis bepillantást nyerni. A következő Mészöly novellák – *A mulasztás*, *Az árnyék*, *Jelentés öt egérről* – szintén tartalmaznak életrajzi elemeket, de más műfajú művek közt is számos akad, melyeket témául lehet választani, például Mészöly drámái közül *Az ablakmosó*, *A bunker*, a *Finom kis tragédia*, vagy az általa írt csodálatos mesék közül *A virágok beszélgetése*, a *Hét torony kedvence*, a *Kökény kisasszony*. Mészöly *Az atléta halála* vagy a *Pontos történetek útközben* című regénye is jó választás lehet. S ezek mellől nem hiányozhat Polcz Alaine *Egész lényeddel, Kút szerettem? Műt szerettem?* vagy akár az *Asszony a fronton* című regénye sem. Külön érdekesség még Mészöly két verse, melyeket feleségének írt, ezeket is érdemes lehet megmutatni diákjainknak.(4. sz. melléklet)

A képek megszólítása. Mészöly Miklós – Polcz Alaine gyűjtemény, szerk. MÉSZÁROS Zsolt, Bp., Kovács Gábor Művészeti Alapítvány, 2007.

URBANIK Tímea, *Mitológia és néphagyomány Mészöly Miklós: Szárnyas lovak című novellájában*, internet = <http://www.forrasfolyoirat.hu/0512/urbanik.html> [2009. 10. 18.]

POLCZ Alaine, *Egész lényeddel*, Pécs, Jelenkor, 2006.

MÓSER Zoltán, *Mészöly Miklós arcai, tárgyai, tájai*, Szekszárd, Babits, 2003.

Idő	Az óra menete	Módszerek, munkaformák, eszközök
0–30. perc	I. Bevezetés, ráhangolódás: Az előző órán már szó volt Mészöly Miklósról, személye nem ismeretlen a diákok számára. Az óra főszereplője ugyancsak Mészöly, de nem egyedül. Mészöly Miklós, a művész és férj, illetve Polcz Alaine, a férj halála után művésszé váló, házasságuk alatt hű és támogató feleség. A tanár röviden bemutatja a két személyt, mint férjet és feleséget. (Ha van rá lehetőség) az óra maga Mészöly szülőházában zajlik Szekszárdon. A tanár fényképeket mutat, ad körbe⁹ (2. sz. melléklet), miközben Mészöly Miklós és Polcz Alaine életéről beszél. (Röviden: hogy ismerkedtek meg, hány évig voltak házasok, ki is volt Polcz Alaine, merre laktak, kortársak, barátok – Nádas, Esterházy, Balassa, Nemes Nagy Ágnes stb.) A diákok a képeket nézve kérdéseket tehetnek fel. Némely képhez Polcz Alaine pár sora is olvasható.	Frontális munka, beszélgetés Képek
	Kérdések: - Mit gondoltok, hogyan élhet együtt egy művészházaspár? - Könnyebb lehet nekik, vagy nehezebb? Miért? - Vajon irigyelhetőek-e valamiért? - Mit gondoltok, mi lehetett köztük az összetartó erő? - Ti hasonló vagy inkább különböző hivatású párt választanátok magatoknak? Vagy: Miközben a diákok a képeket nézegetik a tanár idézeteket olvas a házaspárról, házasságukról olyan emberektől, akik	

⁹ Kiemelendő Móser Zoltán munkája, a könyv csodálatos képeket őriz a költő tárgyairól, tájairól, számos nagyon közeli felvételt az íróról, s feleségéről is.

	ismerték őket. (Nem szükséges az összeset felolvasni, csak amennyi belefér az időbe) (3. sz. melléklet)	
30–60. perc	II. Új anyagrész: Novellák elemzése Most, hogy valamennyire megismertük a Mészöly-házaspárt, térjünk át a mára elolvasott két novellára. Előző órai házi feladat: Fiúk (vagy az osztály 1. fele): <i>Teréz krónikája</i> Lányok (vagy az osztály 2. fele): <i>Tragédia</i> (esetleg mindenki mindkettőt) Megfigyelési szempont: Mielőtt elolvasnátok: - Vajon miről szólhat a mű a cím alapján? Mit tartalmaz a cím? (időpont, helyszín, szereplő, kulcsfogalom...) Miután elolvastátok: - Mit gondoltok, van a címnek jelképes értelmezése? - Változik-e a jelentése a mű során? - Milyen a két főszereplő kapcsolata? Írjatok 3 jelzőt! - (Gondolkozzatok el azon, ha egy rövid ajánlást kellene írnotok az adott novelláról egy irodalmi magazinba, mit írnátok? (Maximum 10 mondatban.) a) Az órán: A tanár megkér egy-egy diákot, (esetleg már előre is megkérheti őket), hogy meséljék el 10 kulcsmondattal a másik csoport számára ismeretlen novellát a fiúknak/lányoknak. (Ha mindenki elolvasta mindkettőt, ez a feladat kihagyható) A kérdéseket a tanár a két csoportnak egyszerre teszi fel, s ők felváltva felelnek. (Ha mindenki elolvasta mindkét novellát, akkor egymás után elemezzék azokat.) - Mit gondoltok az olvasott szövegekről? Tetszettek-e? - Milyennek találtátok a cselekményt? /vontatott, pergő, részletezőbb, tömör, stb./ - Milyen a narrátor kapcsolata a szöveggel? Mindentudó?	Frontális osztálymunka, irányított beszélgetés Novellák

	- Megszólítja az olvasókat? Azonosul-e valamelyik szereplővel? Alkot véleményt? - Figyeljétek meg a szereplőket! Milyen kapcsolatban vannak egymással? Mennyire ismerjük meg őket? (árnyalt jellemzés, pontos lélekábrázolás) - Vajon az író saját magáról, barátairól, ismerőseiről mintázta őket? - Szerintetek vannak olyan jelenetei a novellának, melyeket az író saját életéből merített? Melyek lehetnek azok a jelenetek? b) Lányok: <i>Tragédia</i> Válasz: Tragédia négy szereplőjének alapkaraktere: Elaine (Marika) és Miklós (Sanyi), illetve Nemes Nagy Ágnes (Judit) és Lengyel Balázs (Andris). Fogarassy Miklós: „Az 1957-ben írott Tragédiában két házaspár szerepel. Ihlető mintájukra – az írói transzpozíció, a fiktitivás átformálásának dacára – elég jól vissza lehet következtetni. Több interjúból, emlékezésből tudjuk, hogy épp a legnehezebb években a két házaspár Lengyel Balázs és Nemes Nagy Ágnes, illetőleg a Mészöly-pár közt meleg barátság szövődött, amihez hozzájárult: otthonaik néhány száz méterre estek egymástól. Együtt éltek át a forradalom napjait, és a bukás utáni kemény időket. Mészöly Tragédiája, tehát a prózai elbeszélés az 1944-es német megszállás idejére teszi és studebaker márkájú autóhoz kapcsolja a történet kulminációját, amiben elviszik és letartóztatják a férfit (végül kiszabadul). Életük, barátságuk valódi drámáját idézik ezek az események: Lengyel Balázst valóban letartóztatták az 1956-os forradalmat követően. (...) Judit, kicsit rekedtes, mazochista görcsös (Ágnes), Andris behízsgőően link, de tartással (Balázs), Marika kislányosan vibráló, elmélyülő (Elaine), Sanyi medvenyugalommal férfias, érzelmes. (Mészöly Miklós). [...] A novella [...] az egykori »négyes fogat« alakjait karakterizálja – természetesen elcsúsztatással, transzponálva. Marika-Elaine-ről, a fiatal feleségről is hallatlanul érzékeny, meleg jellemképet kapunk itt.”	Differenciált feladat: a lányok feldolgozása
--	--	---

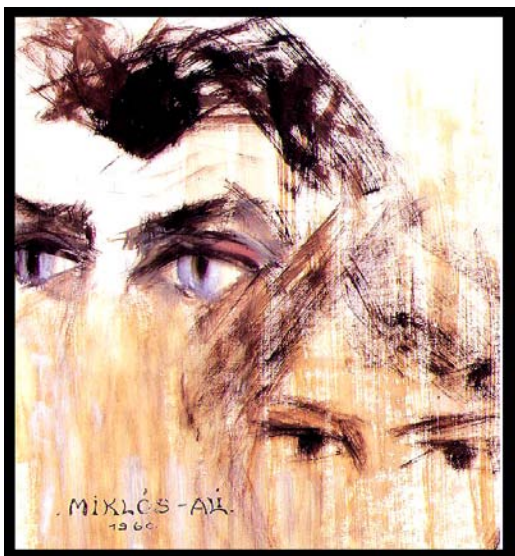
	c) Fiúk: <i>Teréz krónikája</i> Válasz: Megismerkedésük története Fogarassy Miklós: „Aki ismeri a novellát és Polcz Alaine életrajzát, tudja a kettő közötti szoros összefüggéseket is. A megismerkedésük történetéből, fiatalságuk életanyagából szőtt krónikát érzelmi melegség, sajátos szellemi melankólia hatja át.” Ugyanígy életrajzi elem Teréz tüdőbetegsége, Polcz Alaine is ebben szenvedett fiatal korában. Polcz Alaine: <i>Egész lényeddel</i> (részletek) „Amikor kikerültem Budapestre, én lettem a kerület gyöngye: egy fiatal nő, aki már az illegalitásban is kommunista volt. Valóban belevetettem magamat a pártmunkába. Már Erdélyben azt hittük, hogy akkor majd nem ölik egymást a románok és a magyarok, nem lesz gyűlölködés. Nem lesz kizsákmányolás. Egyenlőség és szeretet lesz. Erdély népei – hangzott egy díszbeszédben – románok, magyarok, zsidók, szászok. Miklós kommunizmusom történetét megírja a Teréz krónikájában. Aztán, kezdtem rájönni, hogy mi van. Kiderült, hogy egyenlőség nincs, és nem fajgyűlölet van, hanem osztálygyűlölet...” „Miklós megírta a Teréz krónikáját, ami a megismerkedésünk és a betegségem története.” Kérdések: - Most, hogy tudjátok az életrajzi összefüggéseket, s hogy a szereplők kiket testesítettek meg a való életből, az is kiderül, kik testesítik meg Polcz Alaine-t. Milyen képet fest az író novelláiban feleségéről, kapcsolatukról? - A novellák alapján vajon mit jelenhet az író számára a szerelem, a társ, a feleség? - Mit gondoltok, miért ti fiúk/ti lányok kaptátok ezt a novellát? (Segítség: Gondoljatok a párra, akiről szó van, a velük történetekre, kapcsolatukra!)	Differenciált feladat: a fiúk feldolgozása
--	---	---

	Válasz: A <i>Teréz krónikájában</i> a fiú veszíti el a lányt, az ő érzelmei vannak a központban, míg a <i>Tragédiában</i> a lányt éri erős érzelmi hatás, mikor férjét letartóztatják. - Képzeljétek bele magatokat Péter / Judit helyébe. Mindketten szörnyű dolgokon mentek keresztül. Kapnak vigasztaló szavakat. Teréz „vonásai kitisztultak, s még ő vigasztalta a félig tébolyult fiút. - Majd az idő... - súgta száradó szájjal, s szemét rászegezte Péterre. Így aludt el.” „Marika odakucorodott melléje. - Nem lesz baj... semmi baj se lesz. Érzem. Juditon nem látszott, hogy hallja, érti, amit Marika mond; pillantása határozatlan, de éles volt...” - Mit gondoltok, megnyugtató válaszok ezek? Segítenek az adott helyzetben? - Nektek segítenének? Ti milyen vigasztalást várnátok? d) Összefoglalás Mészöly Miklósnak két olyan novelláját olvastuk, melyekben saját életéből vett eseményeket, mozzanatokat dolgoz fel. Fő témánk a szerelem, a párkapcsolat volt, haladjunk tovább ezen a vonalon s lássunk most egy olyan novellát, melyben egy fiktív történetet mond el, de talán mégsem teljesen függetlenül saját magától...	
60–85. perc	III. Új anyagrész: Közös novellaolvasás A diákok és a tanár közösen, hangosan felolvassák Mészöly Miklós: <i>Szárnyas lovak</i> című novelláját a) Megfigyelési szempont: - Minek a metaforája a „szárnyas ló”? a hajnal metaforája - Vajon miért ezt a címet kapta a novella? a történetben fontos szerepe van ennek a napszaknak, (hajnalra végzik el a szereplők a „feladatot”, s ez a képkeretet is ad a novellának, a nap-szak említésével indul „Tikos Rákel mondta egyszerre a hajnalra, hogy megjöttek a	

85–90. perc	<i>származás lovak...</i>”, illetve a végén szereplőink hajnalban érnek vissza lakhelyükre) a fenti idézetből kiderül, hogy az asszony nevezte így a hajnalt, tehát a cím rá is utalhat Miután elolvasták: (Ha van idő, akkor az óra keretében még megbeszélhetők a kérdések, ha nincs, lehet házi feladat) - Mi a novella konkrét cselekménye? Teleszkai és az elbeszélő leviszik a Dunához Teleszkainé és szeretője összeforrt holttestét. - Lehet-e szimbolikusan értelmezni az eseménysort? valamiféle búcsúszertartás ez, ahogy a megcsalt férj próbál elszakadni, elköszönni asszonyától, megbocsátani és egyben bosszút állni, megszégyeníteni. Hasonlóan működhet ez a lélekben is. - A novella alapján mit gondoltok milyen lehetett Rákhel és Teleszkai kapcsolata? a férfi szerette az asszonyt, a maga módján, a nő talán kevésbé, mivel szeretője volt, de nem tudhatjuk mik voltak az előzmények, miért jutottak idáig - Szerintetek miért tette Teleszkai amit tett? Mit akar elérni? egyszerre akart valahogy bosszút állni s egyben a saját lelkében is amennyire ilyenkor képes az ember, feldolgozni az esetet, a felesége halálát s azt, hogy szeretője karjában halt meg. IV. Házi feladat: - Olvassátok el újra a novellát magatokban és figyeljete. - Milyen érzések ébrednek bennetek miközben olvassátok? (jó, rossz, szomorú, keserű, stb) - Szerelmes történet-e a <i>Származás lovak</i>? Furcsa szerelmi történet, hiszen keveset tudunk meg a konkrét szereplőkről, mégis érezzük a szerelmi háromszög szenvedélyét (a férj az asszony iránti, az asszony szeretője iránti szenvedélyét) - A novella a hűség-hűtlenség kérdését boncolgatja. Vajon a novellából az író véleményére is következtethet-	A Kiosztmány kérdései alapján
-------------	--	-------------------------------

	tünk? Ha igen, szerintetek mit gondol a hűség kérdéséről? A megcsalt férfi szemszögéből olvassuk a történetet. Érezzük, hogy valahol mélyen nagyon meg van bántva. Nem tudjuk, mit tett volna, ha a felesége nem hal meg. Talán maga ölte volna meg indulatában. De elvesztette őt és így keveredik a bosszú és fájdalom érzése. - Ti mit tettetek volna Teleszkai helyében? - Szerintetek Rákhel ilyen sorsot érdemelt? Mészöly Miklós a <i>Párbeszédkísérlet</i> című életinterjúban a következőket mondta a szerelemről: „[...] a szerelem mint idea létezik csak, ami az olvasmány-élményeink nyomán kialakult utópián alapul, hogy létezik egy ilyen tökéletes érzelmi együttlét-állapot... az emberiség nagy része által megélt férfi-nő kapcsolatban nem is létezett soha [...]” (<i>Egész lényeddel</i>, i. m., 52.) - Egyetértetek az író fenti állításával? - Ha a fenti megállapítás fényében olvassátok a novellát, változik-e valamit az értelme, a mondanivalója számotokra? - Gondolataitokat jegyezzétek fel füzetetekbe!	A házi feladat kérdéseit szintén kiosztmányon kapják meg a diákok.
--	--	---

1. sz. melléklet

„1958-ban Borszéken egy kis temperaképecskét festettem kettőjükről, melyen csak homlokuk, szemük látszik. Miklós figyelő, kutakodó kék szeme, és mellette mögötte Ali meleg, barna tekintete. Ezt a kis vázlatot Ali néha kitette a könyvespolcra. Ilyen is volt a viszonyuk: Alaine, mint őrző, segítő társ: asszony, szerető, anya-az alkotó, csak a munkájára koncentrálnó nagy-

formátumú író mellett. Miklós, autonóm, zárt lénye, kissé szögletes, szikár tartása, Alaine hajlékony, harmonikus, nőies mozdulatai, járása, empátiás mosolya, viszonyulása, odaadó figyelme” Kovács Ildikó.¹⁰

2. sz. melléklet

„Miklóssal házasságunk első éveiben. Elkapott pillanat Badacsonyan. Szorosan körbeölelve tart... a jövő elé néz kutatón? Mit mond a szeme? Milyen lágyan, biztosan helyezkedik fejem oda a vállára. Mit fogadtunk el egymásból?

A Rákosi-diktatúra következik: elhallgatás, szegénység, nekem küzdelem a halálos betegséggel.

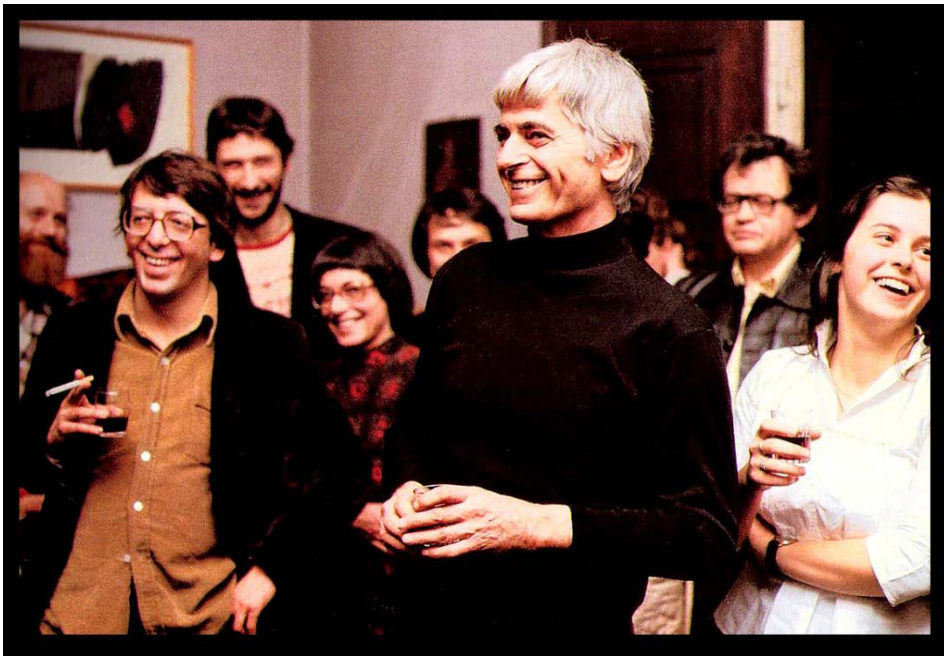
Lassan megismertem. Biztonságban éreztem magam mellette. Ez mindenki örök vágya.

Istentől is ezt várjuk. Persze mást is ad. Az Isten, az élet, és ő is mást adott. Ami nem három külön dolog, hanem egy és ugyanaz, csak ezt nehéz felismerni.”

¹⁰ Alaine, i. m., 25.

Együtt fiatalon

Mészöly Miklós

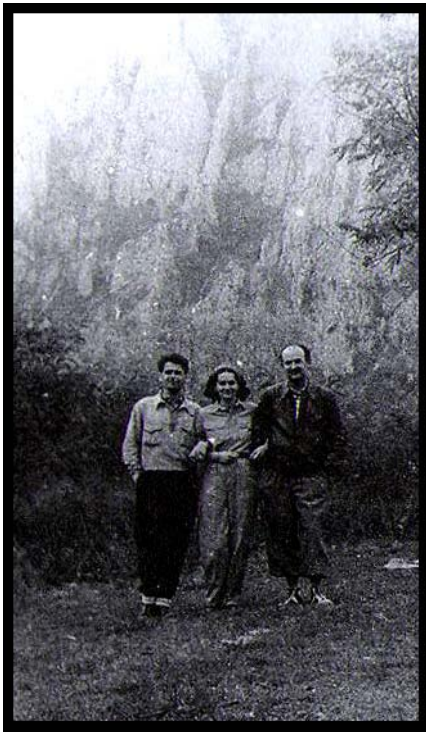
Polcz Alaine

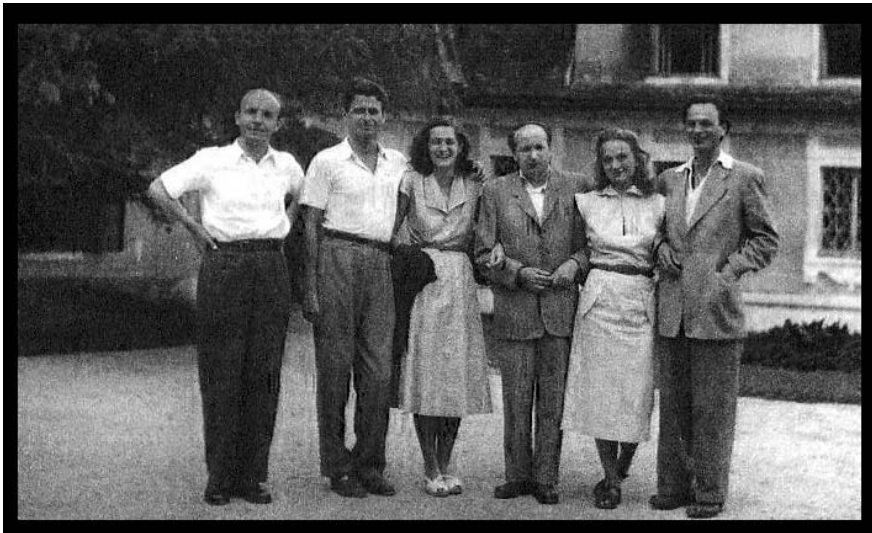
Együtt, 1953

Polcz Alaine.: „Úgy látszott, hogy én az élet árnyékos oldalán járok, a hullámszó front után elmebeteg, zárt-osztály, gyermek-ideggondozó, majd haldoklók. De ő ment mélyebbre. Számára minden veszély kihívást jelentett. Az igazságot kereste, amiről tudta, hogy nincs. A logikát, a gondolkodást, a filozófiát szerette. Az élet érthetetlen jelenségeit pontosan, világosan ábrázolni.

Én az életet szerettem, és játszani szerettem. Ő megérteni az érthetlent, keresni új utakat, új formát. A megoldhatatlannal kísérletezett.”

Együtt

Társaságban

„Mind a ketten megöregedtünk. Halála évében: gyönyörű, dús fehér a haja. A szeme elszürkült, de néha kéken, tisztán felragyogott. A halálos ágyán is. Kómában feküdt, egyszer csak kinyitotta a szemét, nagyra, ragyogó kéken, leheletnyi könnyfátyollal. Egy széken ültem mellette, vele szemben a fejem, de ő előre nézett. Ha csak egy kicsit oldalt hajolok, a látóterébe kerülök – nem tettem.

Nem szólt – többet nem nyitotta ki a szemét.

A halálos ágyán is ő volt: napraforgókkal vettem körül. Vele voltam, amikor a hamvasztásnál a tűztérbe került.

×

Ötvenkét évig éltem vele. Elkísértem haláláig, halálában. Mellette lehettem.

Most, hogy nélküle vagyok a mindennapokban, a szellemi, tárgyi hagyatékában, intenzíven vele – nem a veszteség

pótlása, nem a gyász miatt. A legkevésbé sem, hanem így hozta az élet. *Én, a te nélkül*, mivel megszűnt a *mi* – bogoitom a szavakat, kapcsolatokat, barátokat, a szerelmeit, hogy megértsem az életünket, az összefüggéseit a *mi*-nek.”¹¹

Kisoroszi, 2001

¹¹ Polcz Alaine kommentárjait Móser Zoltán könyvéből idéztem

Kisorosiban

3. sz. melléklet

Írások Polcz Alaine-ről¹² (*Alaine*, szerk. BARANYAI László, Pécs, Jelenkor, 2007.)

„Tökéletes párja és társa volt az író Mészöly Miklósnak. Aki különös keveréke volt a mindenre nyitott és szigorúan becsukódó embereknek. Egy világfi és egy szerzetes volt összezárva benne. Feszésre kalapált prózájának tisztelői gyakran elfelejtik, hogy a modern magyar irodalom legszebben lebegő gyerekmeséit ő írta. Pedig ez is hozzátartozott különös, többarcú lényéhez. Melynek észrevétlen ápolója, kísérője, idillben és pokolban is társa volt Polcz Alaine.” Görgey Gábor (8.)

„Mindig érdekelt, hogyan hat a művész-partnerek műveire több évtizedes együttélésük. Szuverén személyiségekről lévén szó, a hatás csak mikroszkopikus mértékkel mérhető, de ez a könyv (regény) (ti. *Pontos történetek útközben*) szerencsés kivétel, talán egy szerencsés pillanat műve...az a hipotézisem, hogy Miklóst megfoghatta Alaine szuggesztív mesélése, talán észre sem vette, és megszületett benne ennek a hangoskönyvnek a változata [...] Mészöly kíméletlen tárgyilagosságával és Alaine megbocsátó humorral elmesélt figuráival és helyzeteivel, egyik sem oltotta ki a másikat.” Kovács András (12.)

¹² *Alaine*, i. m.

„Ali Miklóst néha (mindig?) Micimackónak szólította, ugyanakkor Ali Miklós számára Malacka volt. (Tudvalevő, ő Micimackó legjobb barátja.)” Kovács Ildikó (21.)

„Valamiféle szellemi függetlenséget megtartottam” – mondja P. A. [...] Függetlennek maradni persze csak valamitől, valami ellenében lehet. Ez a valaki Mészöly Miklós, akivel Polcz Alaine több mint fél évszázadon át együtt élet, a „valami” pedig az önfeláldozó feleség szerepe. Nem holmi egoista szabadságharcról van szó; Polcz Alaine a hitves szerepét öntudatosan felvállalta, a velejáró feladatokat példamutató módon elvégezte, a belőle fakadó örömek boldoggá tették.” Márton László (59.)

„Polcz Alaine mint író sokat tanult Mészöly Miklóstól, írástechnikájában többszö-
rösen kimutatható Mészöly hatása. Biztosra vehető azonban, hogy nem annyira az elkészült, befejezett művek, mint inkább az élő személyiség vonásai gyakoroltak rá – íróként is! – erős hatást. [...] Mészöly Miklós – nem csak mint férj, hanem mint író is! – nagyon sokat köszönhet Polcz Alaine-nek. Azt az élet- (plusz halál-) ismeretet, mely eredetileg az asszony sajátja volt az író férj folyamatosan felhasználta, beépítette saját munkáiba [...] megrendítő az, ahogyan egy másik ember (egy nő, konkrétan Polcz Alaine) egész lényével jelen van egy nagyszabású írói észjárásban, Mészölyben, és ott van teljes elevenességgel akkor is, amikor maga Mészöly már nincs közöttünk.” Márton László (61.)

„Mindig úgy éltem, hogy Miklós és az ő munkája volt fontos. A főzés, a háztartás, a társadalmi élet, betegek, kutatómunka [...] szabadidőm sosem volt. (106.) Nem éreztem magam írónak, nem csak mellette, hanem a többiek között sem. [...] Tehát közöttük mit éreztem? Azt, hogy amit én írok, az semmi. Amikor én tudományos vagy népszerűsítő irodalmat írtam, Miklós mindig kiborult. Te, mondta, egy magyar író felesége nem ír le ilyen mondatot. Nem érzed a mondat ritmusát? (110.) Írófeleségnek éreztem magam és pszichológusnak. (112.) Alig nyúlt hozzá a szövegemhez, mégis hogy megváltoztatta! Más fénytörést kaptak a dolgok. [...] Az a kicsi változás amit ő belevitt a történetekbe olyan fénytörést hozott, hogy azontúl nem úgy éltem meg, ahogy volt, hanem ahogy ő láttatta. Na ez, ez az íráság.” Polcz Alaine beszélget Kőrössi P. Józseffel (114–5.)

4. sz. melléklet

1985. október 27. „Születésnapodra – mint mindig – késve. M.”

1.

Hogyan találhatnék valami semmit –
bámulva reggeltől hosszan
a szorgos okoskodást,
ahogy a világ teszi magát,

teszi a rendet a rendetlenségbe,
ama másik, másképp lehetetlen
engesztelhetetlen rendbe.

2.

Megtörtél kemény ész, bevallom.
Szél ha zug, süketen is hallom.
Fészkei magát a törésbe,
forrasztva a részt az egészbe.

3.

Ím lehajtod fejed a keresztre,
a hordalék szigetre.

4.

Vagy mégis valami elevenre?

5.

Micsoda madár!

„»Micsoda madár!« Gyermekkorom óta kedvenc énekem ez a pentaton ősi dallam – megváltóváró ének. Sokan szerelmi éneknek tarják. Joggal. Mindkettő szerelem – lehet. A szerelemtől is mindig megváltást várunk. Öt stáció. Mint a pentaton ének. Amit hajnalköszöntőnek is szoktak értelmezni. Érthető mindenik értelmezés. A Micsoda madár! Utalás, személyes nyom – nekem.”

„Ezt a pár sorát az egyik születésnapomra adta át”

Egy tájba lépek ki

Egy tájba lépek ki, ahová a másik nem követhet.
De azért még változatlanul itt vagyok köztetek.
Sőt, még csak most kezdődik minden.

„Innen a felirat: a sírkövére Farkasréten az utolsó sor került.” (*Egész lényeddel*, 173–174.)

5. sz. melléklet

Rendhagyó óravázlat

Polcz Alainé és Mészöly Miklós

„Egész lényeddel hasonlítani és emlékezni – talán születik valami új. Csak így.”

Mészöly Miklós: *Érintések*

„ – Figyelj rám... – mondta mesélős hangon. – Te ismerted Rákhelt. Ez az asszony volt nekem ötödik éve minden. Az ember öt évig nem érez mást, csak ugyanazt a húst...meg a szemében azokat a... A kezéd odaszokik, elalszol benne, otthon vagy nála... Ha választani lehetne, hogy ki támadjon fel, azt hiszed, hogy Jézus? Még a vérét is akarnád, mert az övé... Pedig az egészet megeszi a tűz.”

(Mészöly Miklós: *Szárnys lovak*)

„- Mit éreztél, mikor megláttál az ebédlőben?

- Őszintén?

- Őszintén. (...)

- Inkább csak a szemed tetszett, meg az, hogy keveset beszéltél. A kezéd fölraktad az asztalra, és csak akkor mozdítottad, mikor nyúltál valami után. Észrevettem, hogy egy gomb hiányzik az ingedről. Aztán később, hogy nem hiányzik, csak elfelejtetted begombolni. „A kettő ugyanaz” – gondoltam, és megsajnálalak.”

(Mészöly Miklós: *Teréz krónikája*)

„A csöngetésre mind kirohantak az ajtóhoz, csak Judit torpant meg az utolsó pillanatban, és a naftalinos szekrénynek támaszkodott. Amikor belépett Andris, hóna alatt az újságpapírba csomagolt váltás fehérneművel, odaugrott hozzá, de nem csókolt meg. Két tenyerét fölcsúsztatta a nyakára, és hosszan nézte.

- Most már ne félj - mondta Andris kicsit idegen hangon, és megpróbált mosolyogni.”

(Mészöly Miklós: *Tragédia*)

„Így tudunk beszélgetni. Miklós szeme: világos, pontos szembenézés mindennel. Politika, irodalom, emberek. Hogy ismerem ezt a mindent fürkésző, semmi engedményt nem tűrő tekintetet. Fejjel a falnak és tovább...Az én szememet takarja a sötét szemüveg”

(Polcz Alaine)

4. További szakirodalom

Babits és Török Sophie

„Dallá ringott bennem kétség és láz”. Babits Mihály (és Török Sophie) szekszárdi levelei, szerk., bev. tan. VADAS Ferenc Szekszárd, Wosinsky Múzeum, 1991.

BABITS Mihály *Összes versei*, Bp., 1942.

TÖRÖK Sophie, *Török Sophie kiadatlan szerelmes versei*, Bp., Éghajlat, 2006.

BORGOS Anna, *Portrék a másiktól. Alkotónők és alkotótársak a századelőn*, Bp., Noran, 2007, 125–217.

CSÁNYI László, *Kettős arckép*, Kortárs, 1980/11, 1806.

GÁL István, *Babits Mibály: Tanulmányok, szövegközlések, széljegyzetek*, Bp., Argumentum, 2003.

KÁDÁR Judit, *Egy férfi szerelmében és árnyékában: Török Sophie*, Beszélő, 2004/9. 116–117.

ONAGY Zoltán, *Tavaszi iramlás ősszel. Babits-szexregény : Babitsról, Török Sophie-ról, Esztergomról – egyebekről*, Bp., Pont, 2006.

„most én vagyok hang helyetted...” *Török Sophie Babits Mibályról*, szerk. TÉGLÁS János, Bp., Palatinus, 1983.

Kosztolányi és Harmos Ilona

KOSZTOLÁNYI Dezső *Összes versei*, Bp., Osiris, 2005.

KOSZTOLÁNYI DEZSŐNÉ HARMOS Ilona, *Burokban születtem. Memoár, novellák, portrék*, Bp., Noran, 2003.

SZILÁGYI Zsófia, *Kosztolányi Dezsőné Harmos Ilonáról = A féllábú ólomkatona. Irodalmi mű-bibák*, Pozsony, Kalligram, 2005, 58–71.

Ady és Csinszka

ADY Endre *Összes versei*, Bp., Osiris, 2004.

VITÁLYOS László, *Ady – Léda – Csinszka. Visszaemlékezések és levelek a költő életrajzához*, Bp., MTA, 1977.

Csinszka versei, szerk. KISS Bori, Bp., Noran, 2000.

ARDAY Géza, *Műzasorsok = Hódító szellemek. Tizenhárom irodalmi esszé*, Bp., Mikes International, 2009.

FRÁTER Zoltán, „Nincsenek itt már farsangi hajnalok”. *Ady és Csinszka pesti lakása*, Bp., PIM, 2001.

PÉTER I. Zoltán, *Ady és Csinszka. Egy másik szerelem története*, Bp., Noran, 2008.

ROBOTOS Imre, *Az igazi Csinszka. Szembesítés : Ady-Csinszka szerelmének, házasságának legendaköre és valósága*, Bp., Ferenczy, 1995.

Petőfi és Szendrey Júlia

PETŐFI Sándor *Összes költeménye*, Bp., Tóth, 2008.

Szendrey Júlia ismeretlen naplója, levelei és halálóságán tett vallomása, Bp., Genius, 1930.

DÉSAKNAI Mária, *Petőfiné Szendrey Júlia. Életrajz*, Bp., [magánkiadás], 1991.

ILLYÉS Gyula, *Petőfi Sándor*, Bp., Móra, 1977.

LŐCSEI Gabriella, *A „kitollpennázott” asszony*, Magyar Nemzet, 2000. 03. 11., 24.

Weöres Sándor és Károlyi Amy

Weöres Sándor titkai. Károlyi Amy és Weöres Sándor kézíratos verseskönyve 1947–1948, Bp., Cserépfalvi, 1993.

WEÖRES Sándor, *Magyar etűdök*, Bp., Tercium, 2006.

Weöres Sándor és Károlyi Amy élete képekben, Bp., Magvető, 1984.

Weöres Sándor és Károlyi Amy emlékéhez Csöngén, Vasi Szemle, 2006/4, 509–510.

Weöres Sándor és Károlyi Amy = Sorsfordító pillanatok, szerk. KABDEBÓ Lóránd, Bp., Felsőmagyarország, 1993, 49–57.